

JOHAN ALBERT BAN (HAARLEM)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [IN HET LEGER | BERGEN-OP-ZOOM]
4 OKTOBER 1639
2256

Antwoord op Huygens' brief aan Ban van 26 augustus 1639 (2214).

Samenvatting: Ban lucht zijn hart over Mersenne. Hij heeft Adam Boreel op bezoek gehad en aan hem zijn muziektheorie uitgelegd. Vervolgens schrijft Ban over zijn correspondentie met Doni. Tenslotte meldt hij dat Descartes hem heeft aangespoord om het systeem van Mersenne [namelijk met 18 tonen per octaaf in zuivere intonatie] in praktijk te brengen.

Ban schreef opnieuw op 16 oktober 1639 (2263).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 20x31cm, abc*d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Ban] nr. 4, pp. LXVI-LXVII: onvolledig (<Sed hominem tam ... minimus nutus> met onderbrekingen).

— Worp 2, nr. 2256, pp. 506-507: onvolledig (<Sed hominem tam ... vel minimus nutus> met onderbrekingen, begin en einde samengevat).

— Waard 8, nr. 765, pp. 524-527: onvolledig.

Namen: Adam Boreel; René Descartes; Giovanni Battista Doni; Marin Mersenne.

Plaatsen: Florence; Middelburg.

Titels: *Compendio del trattato* (Doni 1635); *Harmonie universelle* (Mersenne 1636).

Glossarium: cantio (lied); genus (toongeslacht); modus (toonsoort); musica (muziek); musica flexanima (zielroerende muziek); musicus (muzikaal); μουσικωτάτος (muziektheoreticus).

Transcriptie

Nobilissimo ac generoso viro

Domino Constantino Hugenio, Domino in Zulicom, Equiti, Consiliario et Secretario Suæ Celsitudinis.

Vir nobilissime et generose,

Quod mihi in palestrâ musicâ sponte currenti calcaria addas, exordiumque operis mei μή ἐπαμβλήδην finem esse nolis, adeoque remoram nullam in me patiaris, unde malo chronico vestigium præbeat, tantum meos conatus adjuvat, quantum nulla ex adversario superato parta victoria. Itaque non temere pro me fidejusseris, datamque omnibus creditoribus fidem brevi liberaveris, si creditorem illum, qui me solvendo esse confitetur, novisque quæstionibus, ad augendam sortem nil facientibus, in dies interpellat, tuâ liberalissimâ humanitate tantisper sedaveris, donec se tibi mihique debitorem ultro agnoscat. Sed hominem tam accuratè mihi delineasti, ut cuilibet, lectis tuis literis, præcipuè heroi Descartio, clarissimè innotuerit. Solet ille mihi frequenter dicere hominem esse omnigenæ sed indigestæ eruditionis, aliis tamen verbis, longè latèque, sed non profundè doctum, et qui ungere potius, non pungere valeat.

Sequius ergo ferendæ sunt illius importunitates, quæ rarè sine usurâ præstandi servitiî obveniunt. Fatebatur istud etiam Adamus Boorelius Middelburgensis, vir trilingui ac omnisciâ eruditione præstans, quem Mersennus ad me, ante paucos dies, miserat operis mei musici exploratorem. Cui, licet ignoto hâactenus, horulæ spatio tantum de scientiâ et arte musicâ demonstravi, ut compositâ mente asseveraret se de musicâ tantum hâctenus nec audivisse, nec legisse, nec seriâ cogitatione assecutum esse, quantum unius horulæ spatio ex me acceperat. Spondebat etiam satis in antecessum esse, unde creditoribus omnibus abundè satisfaceret. Mersenno verò paratissimum se nomine meo satisfactorem sua sponte offerebat | b | volebatque ea quæ Mersennus quæreret, deinceps mihi παρ' ἔργα esse. Facile adstipulor, non quod propositas detrectem

quæstiones, sed quod rem scopo meo, totique musicæ flexanimæ inutilem videam. Dabitur melius otium, quo istis præposteris difficultatibus oportunius satisfacere liceat.

Sed ut meos conatus in scopo musico plenius assequare, narrare libet, quomodo cum illustrissimo viro Joanne Babbista Donio Florentino, μουσικοτάτω (Sacri Consistorii Cardinalium à Secretis est, eumque ex Mersenneo primum cognovi) ardua mihi quæstio est de veteri Græcorum musicâ, quam ille restaurare conatur, nullamque aliam possibilem autumat. XV cantiones illi transmissi, brevemque methodum musicæ flexanimæ, quæ omnia cum stupore audivit legitque. Scripsit et literas ad me, quibus ampliorem sententiæ meæ explicationem humanissimè deposcit. Vir profectò doctissimus est, et quem præ cæteris æstimo. Sed quod ad scopum flexanimæ musicæ attinet, plurima quidem operosè et ingeniosè suo libro de generibus et modis congressit. Mystera verò et abdita musicæ non penetrat. Nam positus ipsius principiis, unicâ demonstratione tantum evincam, quantum nec ex iisdem sequi, nec ex meis inferri posse unquam imaginari potuerit. Rem omnem heroi Descartio mihi amicissimo proposui, qui post varia colloquia ante paucos menses asseverabat, me rem sæculis omnibus inauditam facturum, si praxin illam, ex unico ac necessario systemate (cujus diagramma etiam in libris Mersenni exstat) demonstratam juris publici fecerim. Sufficit mihi istius oraculi vel minimus nutus. Sed ut commodè, et ad captum omnium, ac sine præjudicio cujusque nationis, rem inauditam insuetamque proponam, perplacet audire et persentiscere doctissimorum virorum |c| opiniones, ut in antecessum sit, unde quibuslibet actoribus exactoribusque satisfiat. Habes, vir nobilissime et conatum meorum patrone singularissime, quod de meis studiis progressibusque scire exoptulasti. Tantum superest, ut, quo me meosque conatus prosequi soles favore, deinceps promovere non ambigas. Vale.

Nobilissimæ ac generosæ Dominationi Tuæ servus
Jo. Albertus Bannius, 1639.

Harlemi, IIII Nonas Octobres MDCXXXIX.

Vertaling

Aan de heer Constantijn Huygens, heer van Zuilichem, ridder, raad en secretaris van Zijne Hoogheid.

Edele en goedgunstige heer,

Dat u mij, die vrijwillig de muzikale renbaan afloopt, de sporen geeft, en niet wilt dat het begin van mijn werk tevens ¹zachtjes het einde is, en daarbij geen enkele vertraging van mijn kant duldt, waarvan [alleen] de schijn wordt gewekt door mijn aanhoudende ziekte, dat alles helpt mij meer in mijn werk dan enige overwinning op een reeds overwonnen ¹tegenstander. Daarom zult u niet zonder reden mijn vertegenwoordiger bij hen zijn geweest, en zult u binnenkort de aan alle schuldeisers gegeven belofte kunnen inlossen, als u die ene schuldeiser, die meent dat ik mijn schulden kan afbetalen, en mij dagelijks met nieuwe vragen, die tot niets nieuws leiden, lastig valt, met uw voorkomendheid enigszins tot rust brengt, totdat hij eindelijk beseft dat hij jegens u en mij schuldenaar is. Maar u hebt de man voor mij zo treffend geschetst, dat hij voor eenieder die uw brieven zou lezen, en vooral voor de voortreffelijke [René] Descartes, duidelijk herkenbaar is. Deze zegt mij regelmatig dat het een man is met een zeer brede maar onverteerde kennis, ofwel, met andere woorden, met een geleerdheid die lang en breed is, maar niet diep, en iemand die liever aan de oppervlakte blijft dan dieper tot iets doordringt.

Moeilijker te verdragen zijn zijn vrijpostigheden, die zich zelden voordoen zonder de tol van een te verrichten dienst. Dat vertelde ook Adam Boreel uit Middelburg, een man uitmuntend in allesomvattende kennis in drie talen, die Mersenne enkele dagen geleden naar mij toe stuurde, om mijn werk in de muziek te onderzoeken. Aan hem heb ik, ofschoon hij tot dan toe onwetend was, in een uur tijds zoveel over de

1. Mersenne.

wetenschap en de kunst van de muziek uitgelegd dat hij mij, na zijn gedachten te hebben geordend, verzekerde dat hij tot dan toe nog nooit zoveel over muziek had gehoord, noch gelezen, noch door serieuze bestudering te weten was gekomen als hij in een klein uurtje van mij had vernomen. Hij verklaarde ook plechtig dat het bij voorbaat genoeg was om alle schuldeisers ten overvloede genoegdoening te verschaffen. Hij bood zelfs uit eigen beweging aan om uit mijn naam Mersenne genoegdoening te verschaffen, en wilde dat de vragen die Mersenne stelt, door mij voorlopig ¹terzijde¹ zouden worden gelegd. Daar kan ik makkelijk mee instemmen, niet om mij aan de voorgelegde vragen te onttrekken, maar omdat ik deze zaak vanuit mijn standpunt voor de gehele zielroerende muziek als nutteloos zie. Er zal nog wel een geschiktere gelegenheid zijn om deze misplaatste moeilijkheden beter te pareren.

Maar opdat u geheel op de hoogte blijft van mijn werk met betrekking tot de muziek, wil ik vertellen, hoe brandend voor mij, en met mij voor de vermaarde Giovanni Battista Doni uit Florence, ²een muziekgeleerde² (hij is secretaris van de Heilige Raad van Kardinalen, en ik heb hem via Mersenne leren kennen), het probleem van de oude Griekse muziek is, die hij probeert te reconstrueren, en waarbuiten hij geen andere mogelijkheid ziet. Ik heb hem vijftien liederen ³gestuurd, en een korte uiteenzetting over de zielroerende muziek; dit alles heeft hij met grote verwondering gehoord en gelezen. En hij heeft op zijn beurt mij een ³brief geschreven, waarin hij op welwillende manier een uitgebreidere uitleg vraagt over mijn standpunt. Het is stellig een zeer geleerde man, en ik acht hem boven alle anderen. Maar wat betreft de zielroerende muziek heeft hij al het een en ander met veel inspanning en vindingrijkheid in zijn ⁴boek over de toongeslachten en de toonsoorten bijeengebracht. Hij dringt echter niet werkelijk door tot de geheimen en verborgenheden van de muziek. Want, nadat de uitgangspunten daarvan uiteengezet zijn, kan ik met een enkele demonstratie meer bewijzen dan wat uit de zijne volgt en meer dan wat hij zich ooit zal kunnen voorstellen wat uit de mijne kan worden afgeleid. Ik heb de hele kwestie aan de voortreffelijke Descartes, mijn vriend, uiteengezet, die mij na verschillende gesprekken enkele maanden geleden verzekerde dat ik een voor alle tijden ongewone zaak zou maken, wanneer ik de praktische toepassing van het enig mogelijke systeem (waarvan ook een diagram in het ⁵boek van Mersenne te vinden is), publiekelijk zou bekendmaken. Voor mij is één wenk van dit orakel voldoende. Maar opdat ik op gemakkelijke en begrijpelijke wijze, en zonder enig nationaal vooroordeel, een ongehoorde en ongewone zaak naar buiten breng, zou ik het prettig vinden kennis te nemen van de meningen van geleerde heren, zodat het bij voorbaat iets is, wat iedere willekeurige aanklager en schuldeiser zal voldoen. Hier heeft u, voorname heer en beschermer van mijn werk, wat u over mijn studie en de voortgang daarvan zo dringend wilde weten.

Rest nog slechts, dat u, met de goedgunstigheid waarmee u gewoon bent mij en mijn werk te begeleiden, niet zult aarzelen dat nog verder te ondersteunen. Gegroet.

Uw dienaar
Joan Albert Ban, 1639.

Haarlem, 4 oktober 1639.

2. Ban aan Doni, 1 maart 1639, gepubliceerd in Giovanni Battista Doni, *Commercium litterarium* (Florence, 1754), nr. 80, kk. 128-130.

3. Doni aan Ban, voorjaar 1639 (verloren).

4. Giovanni Battista Doni, *Compendio del trattato de' generi e de' modi della musica* (Rome: Andrea Fei, 1635).

5. Marin Mersenne, *Harmonie universelle* (Parijs: Sebastien Cramoisy, 1636).

Vir Nobiliss. & Generos.

3

Quod mihi in palaestra musica sponte currenti calcavia
addas, exordiumque operis mei (μὴ ἐπαυβλήδην) finem
esse notis; adeoque remoram nullam in me patiaris, unde
malo Chronico Vestigium praebatur; tantum meos conatus
adjuvat, quantum nulla ex adversario superato parata
Victoria. Itaque non temere pro me fiduciae esse; datamque
omnibus creditoribus fidem brevi liberationis: si credi-
torum illum, qui me solvendo esse confitetur; novisque
questionibus, ad augendam sortem nil facientibus, in-
dies interpollat; tua liberalissima humanitate tantisper
sedabis: donec se Tibi, mihique debitorem, ultro agnoscat.
Sed hominem tam accuratè mihi dolimeasti, ut cuilibet
lectis tuis literis, praecipuè horoi Descartio, clarissime
innotuerit. Solut ille mihi frequentè dicere, hominem
esse omnigenè sed indigesta eruditionis; alijs tamen
verbis; longè latius, sed non profundè doctam: & qui un-
genè potius, non pangere valeat. Sequitur ergo ferè
sunt illius importunitates, quae raris sine usura prestan-
di sortitij obveniunt. Fatebatur istud etiam Adamus —
Boordius Middelburgensis, vir trilinguis, ac omnigena
eruditione praestans: quomodo Mersanus ad me, ante paucos
dies, miserat operis mei Musici exploratorem. Cui, licet
ignoto haecenus, horula spatio, tantum de Scientia, &
Arte Musica demonstravi: ut composita mente assen-
saret, sed de Musica tantum haecenus nec audivisset,
nec legisset, nec serè cogitatione associatum esse, quan-
tum unius horulae spatio ex me accepisset. Spondebat
etiam satis in antecessum esse, unde creditoribus omnibus
abunde satisficeret. Mersanus vero paratissimum se
nomine meo satisfactorum sua sponte offerbat.

Huy. 57.

Volobatq[ue] de qua Mersennus quereret, deinceps mihi —
— *načp[er]a* esse. Facili[ter] adstipulor, non quod propositus de-
— *trudam* questionis: sed quod rem scopo meo, totiq[ue] Musice
— *flexanima* inutilem vidam. Dabitur melius otium, quò istis
— *praposturis* difficultatibus oportuni[us] satisfacere liceat.
— *Sed* ut meos conatus in scopò Musicò plenius assequant, narra-
— *re* libet, quomodo cum Illustri Virò Joanne Baptista
— *Doniò* Florentinò, Μουσικότης (Sacri Consistorij Cardinali-
— *us* a secretis est, cui[us]q[ue] ex Mersenno primus cognatus) ardua
— *mihi* questio est de Veteri Græcorum Musicà, quam ille
— *restaurare* conatur: nullamq[ue] aliam passibilem autumat.
— *XV* Canticos illi transmissi, brevemq[ue] methodum Musice
— *flexanime*: qua omnia cum stupore audivit, legitat.
— *Scrispsit* et literas ad me, quibus amplius sententia
— *mea* explanationum humanissima deposcit. Vir profecto
— *doctissimus* est, & quem pro ceteris aestimo. Sed quod ad
— *scopum* flexanime Musice attinet, plurima quidem *opero-*
— *sa* et ingeniosa suo libro de Generibus & Modis Congessit:
— *Historia* vera & abdita Musice non penetrat. Nam po-
— *teris* ipsius principiis, unica demonstratione tantum *e-*
— *vincam*: quantum nec ipsam legi; nec ex meis improvi posse
— *unquam* imaginari poterit. Rem omnem Heroi Distrac-
— *tio* mihi amississimo proposui: qui post varia colloquia,
— *ante* paucos menses assueverat, mores sæculi omnes
— *inauditas* facturus, si Praxin illam, ex univ[er]sò ac neces-
— *sario* systemate (cujus diagramma strax in libro Mer-
— *sonne* existat) demonstratum juris publici forem.
— *Sufficit* mihi istius oraculi vel minimis mitis. Sed
— *ut* commode, et ad captum omnium, ac sine præjudiciò
— *cujusq[ue]* nationis, rem inauditam insuetamq[ue] proponam:
— *perplacet* audire, et presentifere doctissimorum virorum

opiniones: ut in antecessum sit, unde quibuslibet
actoribus, exactoribusque satisfiat. Habet vir Nobiliss.
sime, et conatum moerum Patroni singularissimum,
quod de meo studio, progressibusque scire appetulisti.
Tantum Superest, ut quò me, meosque conatus, pueri
qui solus favore, deinceps promovere non am-
bigas. Vale.

Nobiliss. ac Generose D. J.

Servus

Harlemi IIII. Nonas Octobr.
MD. DC. XXXIX.

Jo. Albertus Barmidis
3/1039.

Nobilissimo ac Generoso
Viro
P. Constantino Hugonio
Domino in Zwickau, Equiti,
Catholico, et Secretario
Sae. Caesariensis.